

Streszczenie popularnonaukowe

Genealogie peryferyjnej białości. Polskie tożsamości w perspektywie teorii urasawiania

Problem białości w odniesieniu do polskiego kontekstu nie był jak dotąd systematycznie analizowany. Wynika to z faktu, że historycznie białość nie stanowiła w polskiej kulturze, relacjach społecznych i polityce kwestii pierwszoplanowej, doświadczana oraz tematyzowana była raczej okazjnie i pośrednio. Wyraźnie odróżnia to Polskę od USA oraz krajów Zachodniej Europy, które w przeszłości były kolonialnymi imperiami a następnie, po Drugiej Wojnie Światowej, dzięki imigracji z dawnych kolonii, stały się społeczeństwami wielokulturowymi ("wielorasowymi"). Idea projektu wyrasta z obserwacji, że kwestia białości współcześnie coraz częściej artykułuje się w polskim życiu społecznym. Z jednej strony, związane jest to z charakterystycznymi dla późnej nowoczesności procesami intensyfikującej się globalizacji, które owocują coraz silniejszym i bezpośrednim włączeniem polskiego społeczeństwa w globalne struktury kulturowe, polityczne i ekonomiczne. Z drugiej, powodem są zyskujące coraz większe znaczenie trendy w polityce, zarówno polskiej, jak i międzynarodowej, które odwołują się do idei nacjonalistycznych i etnocentrycznych, postulujących ochronę czystych tożsamości kulturowych oraz odbudowę dawnych hierarchii międzygrupowych. Te gwałtownie zmieniające się okoliczności stanowią inspirację dla podjęcia problemu białości i wskazują na poznawcze znaczenie planowanych w projekcie badań.

Projekt wpisuje się w obszar tzw. studiów nad białością (*whiteness studies*), których celem jest analiza społecznych, kulturowych i politycznych mechanizmów, które doprowadziły do systemowego uprzywilejowania białości, zarówno na Zachodzie, jak i w wymiarze globalnym. W studiach tych zakłada się, że białość nie sprowadza się do koloru skóry, choć jest z nią powiązana na różne skomplikowane sposoby. Pokazuje się również, że oznaczając pozycję wyższości, nie jest ona zjawiskiem monolitycznym o stałych znaczeniach, lecz podlega zmianom historycznym i jest modyfikowana przez takie czynniki jak (m.in.) przynależność narodowa, klasowa czy genderowa. Punktem wyjścia projektu jest spostrzeżenie, że specyfika polskiej białości jest ściśle związana z faktem peryferyjnego położenia Polski w Europie, które z jednej strony ma wymiar ekonomiczny i społeczny, z drugiej - symboliczny, odwołujący się do miejsca, jakie Polska zajmuje w szerszych, europejskich i zachodnich, strukturach kulturowych. Sięgając po pojęcie *peryferyjnej białości* projekt stawia sobie za zadanie zbadanie najważniejszych form, jakie w polskiej kulturze przybierała identyfikacja z białością oraz pokazanie w jaki sposób łączyła i łączy się ona z innymi (społecznymi, kulturowymi, politycznymi) wymiarami tożsamości. Realizacja tego celu wymaga przeanalizowania złożonych procesów *urasowienia*, które przyczyniły się do budowy polskich tożsamości, zarówno historycznych, jak i współczesnych. Projekt skupia się na pięciu sferach relacji, mających szczególne znaczenie dla tych tożsamości. Dotyczą one: (1) postaw wobec Żydów, (2) relacji szlachta/chłopi a następnie relacji klasowych, (3) postaw wobec nie-europejskich innych, (4) postaw wobec europejskich centrów oraz tego jak postrzegały one Polaków, (5) postaw wobec 'bardziej peryferyjnych' mieszkańców Europy, których kultura i tożsamości stanowiły dogodny kontrast dla podkreślania polskiej europejskości. Teoretyczną ramę projektu wyznacza idea badania genealogicznego zaproponowana przez Michela Foucaulta. W oparciu o nią projekt postuluje wypracowanie koncepcji *genealogii peryferyjnej białości*.